

1

Αναλία Κ. Παύλη, Ιστορικός-φιλόλογος (ΜΑ Βυζαντινής Ιστορίας)
E-Mail: analiapavli@net.gr

«Αρχαιολογία και Κοινωνία»

Εισαγωγικές παρατηρήσεις και σημειώσεις για τη σχέση Αρχαιολογίας και
Προϊστορίας».

Μετάφραση από το βιβλίο : *Archaeology and Society. Introductory: Archaeology
and Prehistory.*

Η Αρχαιολογία μπορεί απλά να οριστεί ως η συστηματική σπουδή των αρχαιοτήτων
σαν μέσων ή εργαλείων για την ανάπλαση του παρελθόντος. Για να είναι καρποφόρα η
συνεισφορά του στην κατανόηση του παρελθόντος, ο αρχαιολόγος πρέπει να έχει μια
πραγματική αίσθηση της Ιστορίας, αν και δε θα πρέπει ν' αντιμετωπίσει αυτό που,
ίσως, είναι η σφοδρότερη πρόκληση της ιστορικής λογικής, τη λεπτή συνεργασία
της ανθρώπινης προσωπικότητας και της κατάστασης. Ακόμη, θα πρέπει, πιθανώς, να
επιλέξει πιο βαθιά στη ροή του χρόνου. Ο προϊστορικός αρχαιολόγος, ειδικότερα,
βρίσκεται αντιμέτωπος με ιστορικές αλλαγές συνολικά μεγαλύτερων διαστάσεων από
εκείνες οι οποίες αφορούν τον ιστορικό των πολιτισμών με γραφή και με γραπτή
ιστορία. Επιπροσθέτως, η ιστορική του φαντασία έχει ν' αντιμετωπίσει απαιτήσεις
ανάλογης τάξης. Ακόμη, σ' ένα καθαρά τεχνικό επίπεδο, ίσως να βρεθεί αντιμέτωπος
με μεγαλύτερες δυσκολίες αποκρυπτογράφησης, οι οποίες κανονικά μπορούν να
υπερνικηθούν μόνο με πρόσκληση στους επιστήμονες και στους λόγιους για ν'
υπαστηθούν σε πολύ ειδικευμένους κλάδους της γνώσης.

Μεγάλο μέρος της γοητείας της αρχαιολογίας βρίσκεται στην πολυεπικτικότητα και
πολυεδρικότητά της. Με βεβαιότητα μπορεί να πει κανείς ότι υπάρχουν λίγες
ικανότητες, εμπειρίες ή τομείς ειδικής γνώσης που δεν μπορούν να συνεισφέρουν ή
δεν χρησιμοποιούνται στις επιδιιώξεις της. Ο ολοκληρωμένος αρχαιολόγος, αν
υπάρχει τέτοιος, χρειάζεται να έχει έρεση στα ταξίδια, στις εξερευνητικές και στις
παρατηρητικές χώρες (κατοπίσεις-*surveys*). Χρειάζεται επίσης να έχει κάποια
πείρα στις επιχειρήσεις και στη διοίκηση, να είναι επιδέξιος στη διαπλοκή
απαιτούμενων κεφαλαίων και στην απόκτηση, με κάθε τρόπο, των αδειών απ' τις
τοπικές αρχές και τους ιδιοκτήτες, απ' τους οποίους λίγοι μπορούν να ελπίζουν ότι θα
ωφεληθούν απ' τις δραστηριότητές του, και κανείς στο να δώσει και να καταβληθεί
τις ανασκαφές οι οποίες μπορούν, καλύτερα, να καταλήξουν να γίνουν μεγάλης
κλίμακας επιχειρήσεις. Χρειάζεται, επίσης, να είναι άφταστος επόπτης της
επιφάνειας της γης, σχεδιαστής και φωτογράφος, έτσι ώστε ό,τι βρίσκει να μπορεί να
καταγραφεί σωστά. Πρέπει να συνδυάζει το χάρισμα της ακριβούς περιγραφής
και ανάλυσης με μια δύναμη σύνθεσης κι ένα φυσικό ταλέντο δημοσιογραφίας,
δηλαδή δημοσίευσης της δουλειάς του και των συμπερασμάτων του. Και πρέπει,
τέλος, να έχει το χάρισμα της πολυγλωσσίας, ή, τουλάχιστον, κάποια ικανότητα ν'
ανασκοπεί τις αναφορές των ξένων συναδέλφων του, χωρίς την οποία ο ίδιος θα
σπερθεί το κύρος, το οποίο μόνο η πλατιά ενημέρωση και σύγκριση μπορούν να του
το δώσουν.

Εκτός απ' όλα αυτά τα ταλέντα που αφορούν στην πρακτική ανάληψη μιας
ανασκαφής, χωρίς τα οποία ακόμη κι ο καλύτερος, θεωρητικά καταρτισμένος, μπορεί
ν' αποδειχτεί μη αποτελεσματικός σ' αυτό το πεδίο, ο «ολοκληρωμένος» μας
αρχαιολόγος πρέπει να είναι προικισμένος και μ' άλλα προσόντα, υψηλότερης και
σπανιότερης τάξης. Η καρποφόρα εξέλιξη της Αρχαιολογίας προϋποθέτει, σ' ένα

μοναδικό βαθμό, μια ικανότητα και μια προθυμία να κρινούν τις πεποιθές τις μεθόδους και τις δυνατότητες των συναδέλφων του ερευνητών στους πιο διαφορετικούς κλάδους των ανθρωπιστικών και θετικών σπουδών. Ή, μ' άλλα λόγια, η ποιότητα της συμβολής (στην ανάπλαση του παρελθόντος) που ένας αρχαιολόγος μπορεί να προσφέρει, εξαρτάται απ' το βαθμό στον οποίο αναγνωρίζει τους περιορισμούς καθώς και τις δυνατότητες του γνωστικού του κλάδου όσον αφορά στη διασάφηση του παρελθόντος. Το πρώτο βήμα είναι να αναγνωρίσει ότι η αρχαιολογία είναι στην πραγματικότητα επιστήμη αλλά μόνο μία απ' τις πολλές επιστήμες που χρειάζονται για να ρίξουν φως στο περισσότερο ή λιγότερο μακρινό παρελθόν, και το δεύτερο είναι ν' αναγνωρίσει ότι η επιτυχία δεν εξαρτάται μόνο απ' την αυστηρότητα των δικών του κατάλληλων μεθόδων, αλλά επίσης απ' την επιδεξιότητα και τη συμπάθεια με τις οποίες συνδέονται οι πρακτικές του με συγγενικές επιστημονικές μεθόδους για να λύσουν κοινά προβλήματα.

Ο τομέας της Αρχαιολογίας επιβάλλει από μόνος του ειδικές απαιτήσεις. Όλοι οι αρχαιολόγοι, οποιουδήποτε κι αν είναι το ειδικό πεδίο έρευνάς τους, πρέπει να βασίζονται πρωταρχικά στη μελέτη των «τεχνολογισμάτων» ή τεχνοπράγμάτων» (artifacts), και στην ταξινόμηση και κατανόησή τους, η οποία απαιτεί μια πολύ ανεπτυγμένη αίσθηση του στυλ (style): ο αρχαιολόγος πρέπει, απ' την πρώτη στιγμή, να αποκτήσει βαθιά αποθήκη για την εκτίμησή του στον τύπο, στην υφή και στην καλλιτεχνική σύμβαση, αν θέλει να διαχωρίσει σωστά τα προϊόντα διαφορετικών πολιτισμών, να διακρίνει στάδια ιστορικής ανάπτυξης, ή να ελέγξει τις αλληλεπιδράσεις διαφορετικών παραδόσεων. Πιο πέρα, αμέσως μόλις εκθέσει τον καιτό του στον περασμό της ανάπτυξης της ζωής των κοινωνιών που προσκοιμάζονται στα «τεχνοπράγματα» που μελετά, βρίσκεται αντιμέτωπος με μια νέα σειρά απαιτήσεων. Ακόμη και για να εκτιμήσει τα αρχαία έργα τέχνης, είναι απαραίτητο να συνδυάζει, με μια ικανότητα για αισθητική εκτίμηση, μια πυρετή γνώση των τεχνικών και της ιστορίας της αρχιτεκτονικής, της γλυπτικής και της ζωγραφικής. Αλλά η σειρά των «τεχνοπράγμάτων» και η παραγωγή και χρήση τους, με τις οποίες πρέπει να είναι εξοικειωμένος ο αρχαιολόγος, αποτελούν «προεκτάσεις» της ζωής της κοινωνίας ή αλλιώς είναι συνδεδεμένες με τη ζωή μιας κοινωνίας. Πραγματικά, οι τεχνικές προόδους και τα «τεχνοπράγματα» που διαμορφώθηκαν χάρη σ' αυτές μπορούν να μας δώσουν το πλήρες ιστορικό τους νόημα, μόνο σε σχέση με τα οικονομικά και κοινωνικά συστήματα των οποίων αποτελούν ένα ολοκληρωμένο μέρος. Αυτό σημαίνει ότι οι αρχαιολόγοι χρειάζεται να ενημερώνονται για την εργασία, όχι μόνο των ιστορικών οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας, αλλά, ακόμη περισσότερο στην περίπτωση εκείνων που μελετούν τις κοινωνίες χωρίς γραφή, για τα συστήματα της κοινωνικής ανθρωπολογίας. Απ' την άλλη μεριά, εφόσον τα «τεχνοπράγματα» κατασκευάζονται απ' τους ανθρώπους και για τους ανθρώπους και αφού οι κοινωνίες αποκλούνται από άτομα, είναι ζωτικής σημασίας να μελετήσουν την διανοητικότητα και τα πραγματικά φυσικά χαρακτηριστικά των δημιουργών των πολιτισμών (για τους οποίους ενδιαφέρονται), και αυτό ο αρχαιολόγος μπορεί να το κάνει μόνο έμμεσα αφού τις περισσότερες φορές μελετά λαούς χωρίς φιλολογία και γραπτά κείμενα και η γλώσσα των οποίων του είναι άγνωστη, και αφού ο φυσικός ανθρωπολογικός και οι συνθήκες ζωής επιβεβαιώνονται απ' τα σκελετικά ίχνη, τα οποία συχνά είναι πολύ ελλιπή: για τη γνώση της διανοητικότητας θα πρέπει να βασιστεί κυρίως σ' ό,τι μπορεί να προσκομίσει απ' τον τρόπο με τον οποίο οι λαοί που μελετάει, εκμεταλλεύθηκαν το περιβάλλον τους, ανέπτυξαν σχέσεις μεταξύ τους και συμβιβάστηκαν με τις άορατες δυνάμεις, αν και όπου έχουν βρεθεί κρανία, ο αρχαιολόγος μπορεί ίσως να βοηθηθεί απ' το μέγεθος και τις «ατρακτές» των εργαλείων τους. Και για το φυσικό, φυλετικό τύπο, την ηλικία, το φύλο, την υγεία

ιστορία, την διατροφή και τον ανασχηματισμό τους, θα πρέπει να βασιστεί στην ανατομία και τη δικανική ιατρική, και, όταν τον αφορά κάποιο απόλλομα, στην επιβιολογία του ανθρώπου, γνωστικοί κλάδοι, τους οποίους, αν είναι τυχερός, θα τους βρει συνδυασμένους στο πρόσωπο ενός φυσικού ανθρωπολόγου.

Ακόμη ο αρχαιολόγος, και ειδικότερα, ο προϊστορικός αρχαιολόγος, οφείλει να μελετά τους πολιτισμούς μέσα στα γεωγραφικά τους συμφραζόμενα, αν φιλοδοξεί να τους ζωντανάσει σ' όλες τους τις διαστάσεις ή και να κατανοήσει το οικονομικό τους υπόβαθρο. Δεν αρκεί να μελετά τις σχέσεις ανάμεσα στα ίχνη παρελθουσών εγκαταστάσεων, που διακρίνονται στα διμορφωμένα γεωλογικά στρώματα, και στην τωρινή γεωγραφική κατάσταση: τέτοιες μελέτες ίσως καταλήξουν παραπλανητικές και πραγματικά μπορεί να γίνει κάτι τέτοιο, και γινόταν περισσότερο γιατί οι παλιότεροι μελετούσαν τους πολιτισμούς και' αυτό τον τρόπο, εφόσον το γεωγραφικό περιβάλλον δεν λαμβάνεται πια υπ' όψιν σαν ένας σταθερός παράγοντας, όπως μπορεί να ληφθεί η ίδια η ανθρώπινη εγκατάσταση. Αυτό που πρέπει να μελετήσει ο προϊστορικός αρχαιολόγος είναι η ιστορία της ανθρώπινης εγκατάστασης σε σχέση με την ιστορία του κλίματος, της τοπογραφίας, της χλωρίδας και της πανίδας του τόπου, στον οποίο έγινε. Μια απ' τις μεγαλύτερες δυσκολίες σε μια τέτοια μελέτη είναι να διακρίνει τις αλλαγές του περιβάλλοντος που εμφανίστηκαν από απρές φυσικών αιτιών απ' εκείνες που προκλήθηκαν σκόπιμα ή τυχαία, απ' τις δραστηριότητες της ανθρώπινης κοινωνίας, και αυτό το πρόβλημα μπορεί να λυθεί μόνο με πολύ στενή συνεργασία κλιματολόγων, γεωλόγων, εδαφολόγων, βοτανολόγων, ζωολόγων, και παλιοντολόγων, στα πλαίσια της διακλαδικής Έρευνας. Ο αρχαιολόγος θέλει να ξέρει ακριβώς τι γεωγραφικές συνθήκες επικρατούσαν σε κάθε φάση της ανθρώπινης εγκατάστασης. Την έκταση κατά την οποία οι οικονομικές δραστηριότητες κάθε συγκεκριμένης κοινότητας περιορίζονταν απ' το εξωτερικό περιβάλλον. Και πάνω απ' όλα πόσο μακριά αντανακλώνται οι οικονομικές δραστηριότητες του λαού που μελετάει και κατά πόσο μπορούν να αναπλιστούν απ' τις αλλαγές στο γεωγραφικό περιβάλλον. Μόνο παρατηρώντας τους πολιτισμούς της αρχαιότητας σαν στοιχεία σε μια μεταβαλλόμενη οικολογική κατάσταση, είναι δυνατό να σχηματίσουμε μια σωστή ιδέα ακόμη και της οικονομικής βάσης της πιο πρώιμης εγκατάστασης, να δούμε με ακρίβεια πως ο προϊστορικός άνθρωπος χρησιμοποιούσε το περιβάλλον του κι έτσι να φτάσουμε σε μια πληρέστερη κατανόηση της διανοητικής, οικονομικής και κοινωνικής προόδου του.

Οι αρχαιολογικές μέθοδοι μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην υποσαφήνιση οποιασδήποτε φάσης ή άποψης της ιστορίας ανεπαρκώς τεκμηριωμένης απ' τα γραπτά αρχεία, αν και μπορεί να είναι πρόσφατα ως προς τη χρονολογία. Αλλά, η αρχαιολογία μπορεί να χρησιμοποιηθεί όχι μόνο για να συμπληρώσει τα κενά στις γραπτές μαρτυρίες (ντοκιμαντέρ), αλλά και για να τις ελέγξει ή να τις επιβεβαιώσει. Απ' αυτή την άποψη η αρχαιολογική μαρτυρία εμφανίζει μερικές αναλογίες με την «κατά περίπτωση» υπόδειξη των νομικών επιστημών. Η ανθρώπινη μαρτυρία, είτε προφορική είτε γραπτή, έχει μια κοινήτητα έμφασης που με μια πρώτη ματιά, ίσως να φαίνεται ότι στερείται των χειριστικών αντικειμένων και των ιχνών στα οποία βασίζεται ο ντετέκτιβ για την περιστασιακή του υπόδειξη, αλλά η ανθρωπότητα σε σύνολο που απειθύνεται σε μας, μέσω του γραπτού ή του προφορικού λόγου (speech), περικλείει σοβαρούς περιορισμούς. Η ανθρώπινη μνήμη πέφτει σε λάθη και τα κίνητρα των μαρτύρων, των γραφέων των κρατικών εγγράφων, και ακόμη των ιστορικών, είναι πολύ πιο πολύπλοκα και περίπλοκα απ' ό,τι οι ίδιοι γνωρίζουν. Ο έλεγχος με τη δισταύρωση στοιχείων από διάφορους κλάδους επιστημών και η κριτική ανάλυση κατά τη μελέτη τους μπορούν να κάνουν κάτι για να επινορηθούν ή τουλάχιστον να ελέγξουν τις ανακρίβειες της

ανθρώπινης μαρτυρίας, αλλά μάλις και μετά βίας μπορούν να μανθύν κάτι περισσότερο απ' το να μειώσουν την περιοχή της αβεβαιότητας. Αν και η εφημερίδα των επιστημονικών δεδομένων από μαθησιακές ημερομηνίες είναι, όπως είναι ευρύτερα γνωστό, υπαίθνη να καταβάλει σε αντίθεση συμπεριφορές, η αξία της περισσότερο ιστορικής μαρτυρίας πολύ δύσκολα μπορεί να ημφισβητηθεί σαν ελεγχός στην ανθρώπινη μαρτυρία. Κατά τη συνδυαστική μας με το παρελθόν, σε πολλές περιπτώσεις τα καλά στις γραπτές μαρτυρίες που διατηρήθηκαν, είναι σαφώς και αυξανόν την αξία της αρχαιολογικής μαρτυρίας, περισσότερο απ' ότι οι πτελέες τους. Για παράδειγμα, έχει διαπιστωθεί ότι ακριβέστερη πληροφορία σχετικά με την πρόοδα των ανθρώπων των Μεσαιωνικών χρόνων, μπορούμε να αποκτήσουμε από μια μελέτη των επιστημονικών τους αρχόνων κι όχι μόνο απ' τις πραγματικές τους. Όμοια, η ανασκαφή, πρόσφατα, έριξε περισσότερο φως στην ιστορία της μεσαιωνικής εγκατάστασης στη Δανία, απ' όσο θα μπορούσαν να μας παράσχουν οι γραπτές μαρτυρίες, κι ακόμη στην Αγγλία, όπου η τεκμηριωμένη καταγραφή(αρχαία) είναι σχεδόν πλήρης, υπάρχουν μεγάλες σφαίρες της οικονομικής δραστηριότητας που ποτέ ή μόνο περιστασιακά καταγράφηκαν(αρχαιοθετήθηκαν).

Σαν μια γενική πρόταση, πρέπει να γίνει δεκτό, ότι η αξία της αρχαιολογικής μαρτυρίας σαν πηγής πληροφοριών για την ανθρώπινη ιστορία κοιμάει αντιστρόφως με την έκταση και τη φύση των γραπτών πηγών, με την πλατιά έννοια του όρου. Όσο πιο ελλιπής είναι η ιστορική καταγραφή, τόσο πιο μεγάλη θα είναι η είστη που πρέπει να δοθεί σε εναλλακτικά είδη μαρτυρίας. Έτσι, η αξία της αρχαιολογίας κατά πάσα πιθανότητα είναι μεγαλύτερη όσον αφορά στα προεξόμοτα στάδια των παλιών ηνωτικών πολιτισμών απ' ότι στην κλασική εποχή ή στα πρόσφατα ευρωπαϊκά στάδια εξέλιξης. Επιπλέον, ακόμη και στη μελέτη πολύ πρόοιμων κοινοτήτων με γραπτά μνημεία, η αρχαιολογία παίζει ένα δευτερεύοντα, αν όχι ένα εξαιρετικό ρόλο εκεί όπου έχει διατηρηθεί κάποιος αξιοσημείωτος αριθμός επιγραφών, εφόσον αυτές δίνουν μια δυνατότητα διεξόδοσης στη διανοητικότητα και τις αξίες πρόοιμων κοινοτήτων πιο άμεση απ' εκείνη που μπορούν να μας δώσουν τα υλικά αντικείμενα(πράγματα). Αντίστροφα, η αρχαιολογία τη μεγαλύτερη της συνεισφορά στην κατανόηση του ανθρώπου, μπορεί να την προσφέρει για την ανάλυση της προϊστορίας της άγριας ιστορίας της ανθρωπότητας που περιλαμβάνει και τη μεγαλύτερη χρονική έκταση. Αν και όσον αφορά στη φύση του αρχαιολογικού ευρήματος και στις μεθόδους που χρησιμοποιούμε για να το διασώσουμε, δεν θα διαπίσσει να περιγράψω παραδείγματα απ' την αρχαιολογία που ασχολείται με κοινωνίες που έχουν γραφή(literate societies), το κίρω θέμα μου σ' αυτό το βιβλίο θα είναι η προϊστορική αρχαιολογία, η αρχαιολογία της «χωρίς γραφή» φύσης της ανθρωπότητας, μια φύση η οποία διήρκεσε μέχρι και τους νεότερους χρόνους σε εκτεταμένα μέρη του κόσμου, πολλά απ' τα οποία στους καιρούς μας μόνο κατόρθωσαν να αποκτήσουν έλεγχο της ιστορικής τους τύχης και πορείας.

Καμιά ακριβής οροθεσία για τη χρονολογική διάρκεια της προϊστορίας δεν βρίσκει ευρεία αποδοχή, αν και οι αγγλόφωνοι αρχαιολόγοι θα μπορούσαν, πολύ πιθανόν, να συμφωνήσουν ότι ασχολείται με τις κοινωνίες «χωρίς γραφή»(preliterate societies). Παίρνοντας γι' αρχή της κάποιο πώτερο χρονικό σημείο, δεν θα μπορούσε να διαγραφεί κάποια σταθερή και ειδική γραμμή ανέμηση στις κοινωνίες των ζώων κι εκείνες των ανθρώπων, αλλά για πρακτικούς σκοπούς, θα μπορούσε να θεωρηθεί κάποιος σαν ένα χρήσιμο δεδομένο την εμφάνιση εργαλείων κατασκευασμένων σύμφωνα με μια αναγνωρισμένη παράδοση. Παίρνοντας γι' αρχή της προϊστορίας ένα πώτερο όριο, θα μπορούσε κάποιος να θεωρηθεί ότι η εμφάνιση μιας περισσότερο ή λιγότερο συνεχούς γραπτής μαρτυρίας σημαίνει το τέλος της

προϊστορίας και την αρχή αυτού που συμβολικά θεωρούμε ιστορία. Εν τούτοις, είναι πιθανό να υπάρχει κάποια διαφορά γνώσης, εντέλει σωφής, όσον αφορά στον καθορισμό του χρονικού σταδίου κατά το οποίο η απουσία γραφής και ανάγνωστη (preliteracy), ανήκει το δρόμο στη γνώση της γραφής και της ανάγνωστη (literacy); το επίσημο της γραφής πρέπει να ήταν, κατά την πρώτη χρονική «στιγμή» μια αργή πορεία. Και η εξάπλωση της γραφής ήταν τόσο άγιστη, που πήρε περίπου 5.000 χρόνια για να επεκταθεί απ' τα προϊστορικά κέντρα σ' όλο τον κόσμο απ' σύνολο.

Ένα απ' τα αποτελέσματα αυτής της αργής διασποράς (diffusion) της γραφής είναι ότι η προϊστορική περίοδος διήρκεσε πολύ περισσότερο σε μερικές χώρες απ' ότι σε άλλες. Έτσι, ακόμη και στην Ευρώπη μπορούν να παρατηρηθούν αξιοσημείωτες διαφορές ανάμεσα σε διαφορετικές περιοχές: η προϊστορική περίοδος των περισσότερων ακτών της Μεσογείου τελειώνει με τον Ελληνικό και Καρχηδονιακό αποικισμό, ήδη από τα μέσα της πρώτης χιλιετίας π.Χ. Η επέκταση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, κατά τους μεταγενέστερους αιώνες, ενσωμάτωσε στη σφαίρα της ιστορίας το υπόλοιπο της Μεσογείου και μέρη των εσωτερικών ζωνών και, ακόμη κι αν κάποιες απόκλιτες επαρχίες πλήττονταν από βαρβάρους και κινδύνευαν να υποπέσουν σε «βαρβαρική» κατάσταση, η εμπειρία του αυτοκρατορικού νόμου ήταν αρκετά έντονη ώστε να σημάνει το τέλος μιας εποχής. Αλλά οι χώρες που εκτεινόταν στα βόρεια, κεντρικά και ανατολικά εδάφη της ηπειρώς παρέμεναν προϊστορικές, έως ότου εκχριστιανίστηκαν κατά τους Μέσους χρόνους. Τα περισσότερα απ' τα δυτικά και νότια μέρη της Ασίας είχαν ήδη προσελακτιστεί στη σφαίρα του αρχαίου ανατολικού πολιτισμού πολύ καιρό πριν την πασίγνωστη εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, και πριν η ανατολή ενός ανεξάρτητου, αν και κατά ένα μέρος παράγωγου, πολιτισμού στη βόρεια Κίνα και τα εκτεταμένα και στη γραφή, μετά τα μέσα της δεύτερης χιλιετίας π.Χ. να σημειώσουν το τέλος της προϊστορίας στις χώρες που εκτείνονται στην Άπω Ανατολή, προτού να εγκαινιωθεί άμεση επαφή με τη Δύση. Απ' την άλλη μεριά, το μεγαλύτερο μέρος της Αφρικής παρέμεινε προϊστορικό μέχρι και τους νεότερους χρόνους. Επιδράσεις απ' την Αρχαία Αίγυπτο είχαν διεισδύσει από καιρό σε εκτεταμένες περιοχές της βόρειας Αφρικής, αλλά μόνο με την εγκατάσταση των εμπορικών σταθμών των Καρχηδονίων στην ακτή, κάθε μέρος της ηπειρώς έξω απ' την κοιλάδα του Νείλου και την άμεση περιοχή της επιδράσεώς του, πέρισε στην ιστορία. Η ανταλλαγή και το εμπόριο απ' τον Ινδικό Ωκεανό πρέπει να είχε ξανοίξει στον υπόλοιπο «προηγμένο» κόσμο χώρες της ανατολικής ακτής σχετικά νωρίς, και στη Δύση οι Πορτογάλλοι επέκτειναν την επιρροή τους μέχρι και τη Χρυσή Ακτή πριν απ' το τέλος του 15^{ου} αιώνα. Αλλά μόνο το 1652 οι Διανοί τίναξαν κάπως την προϊστορία της Νότιας Αφρικής, και μεγάλο μέρος απ' το τροπικό εσωτερικό παρέμεινε προϊστορικό μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Η Αυστραλία παρέμεινε, σε πείσμα όλων των ενεργών προθέσεων εκπολιτισμού, προϊστορική μέχρι την ίδρυση του Sydney στα 1788, η οποία επέγγε στην Αυστραλία μια πορεία εκσυγχρονισμού που δεν επρόκειτο να επηρεάσει το μεγαλύτερο μέρος της ηπειρώς παρά μόνο το 19^ο αιώνα. Όταν ο Νέος Κόσμος παρουσιαστικά κλύφτηκε αποτελεσματικά απ' τους Ευρωπαίους, ήταν αλήθεια ότι υπήρχαν ιθαγενείς πολιτισμοί και ότι, σύμφωνα με τα ιστορικά αρχεία, διατηρήθηκαν, αλλά για πολύ καιρό το μεγαλύτερο μέρος και της Βόρειας και της Νότιας Αμερικής παρέμεινε προϊστορικό, ώσπου ξανοίχτηκε για τον υπόλοιπο κόσμο με την εξερεύνηση και την εγκατάσταση κατά τη Μετακολωμβιανή εποχή.

Απ' αυτό συνάγεται, ότι, όχι μόνο, υπήρχε ένα ευρύ χρονικό διάστημα ανάμεσα στις ύστερες προϊστορικές κοινωνίες και σ' εκείνες που εκτέλεσαν την ιστορία τους, αλλά ότι οι αειπότεροι πολιτισμοί σε κοινωνίες αλλά και σε πιο

απομακρυσμένες περιοχές άρχισαν να υπόκεινται σε μια περισσότερο ή λιγότερο προφανή επίδραση απ' τα πολιτισμένα κέντρα αρκετά νωρίς. Αυτό σημαίνει ότι οι τελευταίοι προϊστορικοί πολιτισμοί πρέπει αναγκαστικά να μελετούνται μέσα στα ίδια συλλαβόμενα (context) με τους σύγχρονούς τους εγγράμματους (literate) πολιτισμούς. Με χαρακτηριστική σαφήνεια οι Γάλλοι συναδέλφοι μας έχουν, προ καιρού, αναγνωρίσει ότι αυτή η ιεραρχικότητα, με τη σειρά της μας βοηθά να διαφοροποιήσουμε τις φάσεις της προϊστορίας σε φάσεις- «αποτόνικες» της ανατολής των πρώτων πολιτισμών (ή τουλάχιστον όσον αφορά στην επιρροή τους στην προϊστορία ομοιοδότητε περιουσίας μας ενδιαφέρει, και σ' εκείνες των οποίων η επίδραση στη μεταλλουργία ή σε κάτι άλλο, αποτελεί χαρακτηριστικό της σύγκρουσης των ιδεών που παράγονται άμεσα από κοινότητα με γραφή (literate): η πρώτη φάση που διατρέχει ολόκληρη την περίοδο απ' τις αρχές της Παλαιολιθικής εποχής έως τη Νεολιθική, γι' αυτούς περιλαμβάνει την προϊστορία (la préhistoire). Για την αμέσως επόμενη συνισπογράφουν τον όρο «προϊστορία» (la protohistoire). Οι Βρετανοί αρχαιολόγοι, γενικά, προτιμούν να διατηρήσουν την αντίληψη της προϊστορίας σαν ενιαίου πεδίου. Ακόμη και τώρα είναι σημαντικό ν' αναγνωρίζουμε την ύπαρξη μιας πύλωσης του ενδιαφέροντος, όπως ακριβώς συμβαίνει ανάμεσα σ' εκείνους που ασχολούνται με την πολύ πρώιμη εξέλιξη του πολιτισμού μέχρι την ανακάλυψη και την εξάπλωση μιας στοιχειώδους αγροτικής οικονομίας, και σ' εκείνους για τους οποίους το κύριο ενδιαφέρον αφορά στην ιεραρχική μετάβαση του πολιτισμού και το μετασχηματισμό των πρωτόγονων αγροτικών κοινοτήτων, κάτω απ' την επίδραση του «πολιτισμού» (civilization), στο στάδιο στο οποίο αποκτούν την ικανότητα ν' αρχίσουν να γράφουν τη δική τους ιστορία: για ορισμένους σκοπούς, θα ήταν ίσως χρήσιμο να μιλάμε για πρώιμη και όψιμη προϊστορία.

Ο γενικός σκοπός της προϊστορίας είναι ν' αποκτήσει όσο το δυνατόν περισσότερο στοιχεία για την ιστορία των κοινωνιών «χωρίς γραφή» οι οποίες, λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα τους, στάθηκαν ανέκδοτες για την κειταγράφου. Αυτό επιθετικά άκρως απαραίτητο να τονίσουμε, ότι το είδος των πληροφοριών που αποκομίζουμε απ' το προϊστορικό παρελθόν διαφέρει βαθιά απ' εκείνες που αποκόμουμε απ' την ιστορία κοινωνιών μερικά «εγγράμματων». Η διάκριση που πρέπει να διατηρήσουμε είναι εκείνη ανάμεσα στην ιστορία με την αυστηρή της ακαδημαϊκή έννοια, η οποία άρχισε να υφίσταται μόνο όταν καταγράφηκε, και στην ιστορία με την ευρύτερη, εξελικτική της σημασία, το προϊόν των δυο τελευταίων αιώνων επιστημονικής σκέψης, η οποία συλλαμβάνει την όλη ιστορία του ανθρώπινου είδους μέσα στην κοινωνία. Το γεγονός ότι τώρα αναγνωρίζουμε μια συνέχεια ανάπτυξης και μια άλλη που μόνο συμβατικά μπορεί να περιοριστεί στις ανθρώπινες κοινωνίες, δεν μας επιτρέπει ν' αναγνωρίζουμε τη Φυσική Ιστορία, την Προϊστορία και την Ιστορία σαν χωριστά γνωστικά αντικείμενα (disciplines), σαν επιστήμες που διαφέρουν όχι απλώς και μόνο στους τρόπους έρευνας και μεθόδου, αλλά ακόμα περισσότερο σ' αυτό που μετρών να μας πουν για το παρελθόν.

Αποτελεί δόξα της ιστορίας το ότι με το μέσο της μπορεί κάποιος μόνο να ελέγξει γενικές τάσεις αναφερόμενος σε μια πολλαπλότητα ιδιαιτεροτήτων. Μπορεί κανείς να το κάνει συχνά αυτό για την προϊστορία – αλλά μπορεί πραγματικά, να μελετήσει τις σχέσεις του ανθρώπου σαν άτομο προς τους άλλους και προς τις περιστάσεις στις οποίες βρίσκονται, κι ακόμα ν' ανακαλύψει τις αιτίες που καθορίζουν ή τουλάχιστον επηρεάζουν ορισμένες ειδικές επιλογές. Ο προϊστοριολόγος, απ' την άλλη μεριά, ελλείπει γραπτών πηγών, δυσκολεύεται πολύ να βεβαιώσει την ποιότητα μεμονωμένων ατόμων. Αμέσως μόλις γίνουν γνωστά τα ονόματα, έστω και των πιο επιφανών, αισθανόμαστε ότι βρισκόμαστε στο κατώφλι της «καθαράς» ιστορίας και αρχίζουμε, κι αυτό συμβαίνει ακόμη και στον αγγλόφωνο κόσμο, να μετρετόμε

τις σπουδές μας σε «προϊστορικούς» (protohistoric) Η Προϊστορία, όπως έχω γράψει αλλού, είναι μια κοινωνική σπουδή: «δεν ασχολείται με ιδιότητες, ούτε μελέτες τις σχέσεις ανάμεσα σε άτομα, ή τις σχέσεις αυτών των ατόμων με την κοινωνία γενικά, αλλά ασχολείται με κοινωνίες, συγκεκριμένα, μεμονωμένες της εσωτερικής τους διαστρωμάτωσης και της τοπικής τους οργάνωσης, καθώς και των σχέσεων μεταξύ τους και προς το φυσικό κόσμο του σπιτιού, σε τελευταία ανάλυση, αποτελούν ένα πλήραιο μέρος». Ακόμη, αν και οι ενότητες με τις οποίες ασχολείται είναι μεγαλύτερες και παρ' όλο που πρέπει να κινείται σ' ένα υψηλότερο επίπεδο αφήρησης απ' ότι η «κυρίως» ιστορία, η προϊστορία είναι ωστόσο θεμελιωδώς ιστορική, με την έννοια ότι ασχολείται με το χρόνο σαν μια ποιητική διάσταση (μέγεθος-*dimension*).

Τώρα, όπως θα τονιστεί περισσότερο στα σχετικά κεφάλαια (IV) αν και η αρχαιολογία είναι μόνο ένα απ' τα πολλά γνωστικά αντικείμενα που περιλαμβάνεται στην ανάπτυξη (recognition) της προϊστορίας, δεν είναι και ένα κεντρικό θέμα ούτε αποτελεί τον πυρήνα αυτού του βιβλίου. Γι' αυτό θα ήταν κατάλληλο εδώ να προκριθεί το μέρος που απομένει απ' αυτό το εισαγωγικό κεφάλαιο, δηλαδή να δοθεί σ' ένα πολύ γενικό σχεδιάγραμμα την ιστορία της Αρχαιολογίας, με ειδική αναφορά στην ιδέα της Προϊστορίας.

Θα μπορούσε κάποιος ν' αρχίσει κάνοντας την περιτήρησή πως, αν και ο κρυμμένος θρησκευός έχει εξασκήσει τη γοητεία του στο μυαλό των ανθρώπων από τότε που οι άνθρωποι έφτιαζαν θεοτεούς που ν' αξίζει να τους βρει κανείς, η ιδέα της ανάπτυξης του ανθρώπινου παρελθόντος, ανακαλύπτοντας και ερμηνεύοντας τα υλικά ίχνη των περασμένων μορφών της ζωής που, είναι σχετικά πρόσφατη. Είναι αλήθεια ότι οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι εκτίμησαν την ύπαρξη μιας προϊστορικής εποχής, όμως, αν και ασχολήθηκαν με θεωρητικές μελέτες, μας φαίνεται ότι παρέμειναν απλώς εκεί, κι ότι δεν κατέληξαν σε καμιά συστηματική προσπάθεια να βρουν τα υλικά ίχνη περασμένων εποχών. Οι άνθρωποι του Μεσαίωνα, που τους ένοιωσε πως να ζουν σ' ένα θεϊκά διευθετημένο παρόν, ήταν στο μεγαλύτερο μέρος τους αδιάφοροι για το παρελθόν και κατόρθωσαν ν' ασχοληθούν μόνο με τα ίχνη της κλασσικής αρχαιότητας. Η ανακάλυψη του αρχαίου πολιτισμού ήταν, κύρια, φύλαστική, αλλά γνωρίζουμε τουλάχιστον έναν μεσαιωνικό λόγιο του τέλους του Μεσαίωνα, τον Κυριάκο de Pizzicollī, που γεννήθηκε στην Αγκώνα το 1391, ο οποίος ασχολήθηκε με την αρχαιολογική κατάσταση (reconnaissance) στα Ελληνικά νησιά και στην ηπειρωτική χώρα, συλλέγοντας νομίσματα, καταγράφοντας επιγραφές, και επισκεπτόμενος πόλεις της κλασσικής αρχαιότητας.

Αυτό το ενδιαφέρον για τα υλικά κατάλοιπα της κλασσικής αρχαιότητας, το οποίο σημείωσε την αποτελεσματική απορχή της αρχαιολογίας στο δυτικό πολιτισμό, αυξήθηκε σημαντικά με την αναβίωση των κλασσικών σπουδών γενικά, η οποία σήμανε τη μετάβαση στη νεότερη εποχή της ιστορίας μας και που, κατά μεγάλο μέρος, βρήκε την έκφρασή της στο χαρακτηριστικό Αναγεννησιακό σπύλι της τέχνης. Η νέα τάση ανέληψε την έμπνευσή της απ' τα μνημεία της κλασσικής αρχαιότητας. Η επιθυμία να αποκτήσουν περισσότερα πρότυπα απ' την κλασσική εποχή οδήγησε στην ανάπτυξη αυτού που κάλλιστα μπορεί να οριστεί αρχαιολογικό «σκασίμιο» (quarrying) στα χώματα της Ιταλίας και της Ελλάδας, και αυτό το πάθος γινόταν αντιληπτό εκεί που εξαπλώθηκαν οι νέες ιδέες. Όταν ο Thomas Howard, κόμης του Arundel, επισκέφθηκε την Ιταλία στα 1612, δεν εισήγαγε μόνο μια συλλογή που για διακόσια χρόνια προσέλασε τους νεαρούς Εγγλέζους της αριστοκρατικής τάξης στη Μεσόγειο, αλλά ο ίδιος προχώρησε σε πολλές εκτετατικές δραστηριότητες που τελικά επέδρασε να συγκληθείσει ένα τεράστιο αριθμό κλασσικών γλυπτών από τόσα μακρινά μέρη όπως την Ελλάδα, τα νησιά και τη

δυτική Ασία. Αν και διασκαρτισμένα και σε μεγάλη έκταση χιμμένοι, τα μάρμαρα του Ακρόπολι έπαιξαν κάποιο ρόλο στην ενημέρωση των Άγγλων για τα φιλοφρόνως κατάλοιπα της κλασικής αρχαιότητας και κάποια υπολείμματα που σώθηκαν απηύλειαν τον πορήνα της σημερινής σάλλογης Ακροπόλι. Κάποιος άλλος μεταγενέστερος γήρος της Ιταλίας που έγινε απ' τους : Thomas Holles και Thomas Brand, ανάμεσα στο 1748 και 1753, οδήγησε στην ίδρυση της πρώτης έδρας της αρχαιολογίας στη Βρετανία. Το κτήριο που χτίστηκε απ' τους δυο περιηγητές στο Ingatestone στο Essex για να καθέσουν σε κείθεξη τους θηουρούς τους, αγοράστηκε σε πλειστηριασμό απ' τον John Disney, μαζί με τη σάλλογή τους. Πριν πεθάνει, ο Disney την εξέδωσε σε τρεις μεγαλοερετικές τόμους, του Μουσείου Disneianum (1846-9), παραχωρώντας τα πρωτότυπα στο πρόσφατα ιδρυμένο Μουσείο του Fitzwilliam, και διορίζοντας στη 1851 ένα καθηγητή του Μουσείου του Disney, χωρίς αμφιβολία, με τη σκέψη να εκθεάζει τις αρχαιότητες της Ελλάδας και της Ρώμης, αν και δεν ήταν ειδικός.

Η αναβίωση του ενδιαφέροντος για την κλασική αρχαιότητα, ήταν μόνο ένας απ' τους πολλούς παράγοντες που οδήγησαν στην ανιτολή των αρχαιολογικών σπευδιών. Ένας άλλος, ήταν η προενασχόληση με την ιστορία κάθε τόπου, που συνδεόταν με το χωρισμό απ' το Μεσοαιονικό Χριστιανισμό και με την εμφάνιση των εθνικών κρατών. Και για ν' αρχίσουμε κάπως να κερκαθόνουμε, αυτό το ενδιαφέρον ήταν, κυρίως, φιλολογικό, όπως συμπεραίνουμε απ' την αποστολή, απ' τον Ερρίκο VIII, του John Leland (1506-52), βιβλιοθηκάρου και φύλακα της Βασιλικής Βιβλιοθήκης, ν' αναζητήσει και να βρει ιστορικά ντοκουμέντα στα θρησκευτικά ιδρύματα και στα κολέγια της Αγγλίας, ή απ' τις δραστηριότητες των τελευταίων αρχαιόφιλων-σάλλογών (antiquaries), όπως ο John Stow, William Lambarde, Robert Cotton, John Spelman, και William Camden (1551-1623), ο οποίος με μερικούς άλλους αποτέλεσε και διαμόρφωσε τον ολιγάριθμο Ελισαβετιανό σύνδεσμο (College) των αρχαιόφρων. Ο αληθινός σκοπός αυτών των Ελισαβετιανών ήταν επικριτικά πατριωτικός. Όπως η Δρ. Joun Evans έχει γράψει πρόσφατα, ήθελαν πάνω απ' όλα «να εγκατεστήσουν μια "πολιτιστική μακροβιότητα" για την πατρίδα τους: το Κοινοβούλιο έπρεπε να χρονολογείται απ' τη Ρωμαϊκή εποχή. Η καταγωγή και η δημιουργία του στρατού να φθάνει ως τον Καίσαρα, και ο χριστιανισμός να έχει μεταφερθεί στη Βρετανία απ' τον Ιωσήφ της Αριμαθίας». Ο σκοπός τους περιοριζόταν στην ιστορική περίοδο, και, αν και εξέθεσε για κείθειξη χιμάρματα αρχαίων Βρετανικών νομοσμάτων στην πρώτη έκδοση της «Βρετανίας» του, (Britannia, 1586), ο Camden διαβεβαίωσε ότι ο αληθινός ιστορικός όφειλε να μην τολμά να διατείνεται για την πριν τους Ρωμαίους εποχή.

Εν, τούτοις, μια και οι μορφωμένοι επιδόθηκαν στην αναζήτηση της αρχαιότητας, δεν υπήρχε κανένας σοβαρός λόγος να σταματούν σ' αυτά τα περιορισμένα όρια, και αυτό εκδηλώθηκε μ' ακόμη μεγαλύτερη ένταση στις χώρες που βρίσκονταν έξω απ' τα σύνορα της παλιάς Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Τα αρχαιολογικά ενδιαφέροντα των Γερμανών και των Σκωτσάφων επιάστηκαν, όπως ήταν άλλωστε φυσικό, στους ελεύθερους βαρβάρους. Ακόμη κι έτσι, είναι χαρακτηριστικό ότι απ' την πρώτη στιγμή χρειάστηκε να στρουφούν στις ανεφορές και τις περιγραφές των Ελλήνων και Λατίνων συγγραφέων. Οι Γερμανοί λόγιοι έδειξαν ένα σχεδόν παθολογικό ενδιαφέρον για τη Germania του Τάκιτου. Η πρώτη τυπομένη έκδοση εκδόθηκε στη Νυρεμβέργη αρκετά νωρίς, το 1473, και έπειτα ακολούθησε, το 1535 το «Das Buchlein von der alten Teutschen Sprach und Leben», το πρώτο από μια μεγάλη σειρά έργων σε μια εκλαϊκευμένη με χιδαίο τρόπο γλώσσα, που φιλοδοξούσε να περιγράψει τη ζωή των Γερμανών της αρχαιότητας: ειδικότερα, το υλικό τους κατά το μεγαλύτερο μέρος, ήταν παρμένο απ' τον Τάκιτο, αλλά με την πάροδο του χρόνου

συμπληρωνόταν όλο και περισσότερο απ' το αρχαιολογικό τμήμα. Σε ακόμη πιο απομακρυσμένες χώρες, για τις οποίες οι κλασσικοί ινιώφορές ήταν πανηγυρές, οι αρχαιόφιλοι οδηγούνταν σχεδόν από αναγκαιότητα, στα μνημεία, όπως για παράδειγμα ο Olavi Wirttius, γυιός του βασιλιά της Δανίας του οποίου το «De Monumentis Danicis», έκανε την εμφάνισή του στα 1643. Όπως θα αναμενόταν, ο Wirttius συγκέντρωσε το ενδιαφέρον του στις χαραγμένες πέτρες, αλλά, ωστόσο, δεν ταξινόμησε, ούτε πραγματικά έδωσε τημερία στα απλαλάσθητα πέτρινα μνημεία, συμπεριλαμβανόμενων και των μεγαλιθικών τάμων, και ακόμη δεν αναφέρθηκε σε αρχαιολογικά αντικείμενα ούτε τα περιγράφει φέρνοντάς τα στο φως, κατά την ανασκαφή, μέσα από λόφους χοιμάτων.

Η μετάβαση απ' την απλή σπουδή στο πεδίο που ήταν απαραίτητο, για να αναδυθεί απ' τον αρχαιοδουρισμό η αρχαιολογία, ακόμη ήταν μια οδοντηρά υργή πορεία. Ο John Aubrey (1626-97) φαίνεται ότι υπήρξε ο πρώτος Άγγλος που έκανε αποτελεσματικές καταγραφές μνημείων του προϊστορικού πεδίου από πρώτο χέρι, και είναι σημαντικό ότι το έργο του «Monumenta Britannica» έκανε δύο αιώνες να εκδοθεί. Ο πρώτος αρχαιολόγος πεδίου που προκάλεσε οριστή εντύπωση στους συγχρόνους του, ώστε να εκδοθούν βιβλία του, ήταν ο William Stukeley (1687-1765), του οποίου το «Survey» (η εργασία επισκόπησης και καταμέτρησης της επιφάνειας του εδάφους), στο Avebury και το Stonehenge, ανάμεσα στα 1718 και 1725, υπήρξε πρότυπο στις μέρες του και προωθήθηκε σε μόνιμη αξία της αρχαιολογικής μεθόδου, αν και επισημήθηκε για ν' αποδείξει ότι οι Αρχαίοι Βρετανοί ταυτίζονταν με τους Τριταριανούς (Trinitarians- αυτούς που πίστευαν στην αγία Τριάδα). Ο Stukeley άρχισε την καταγωγή του στα «Itinerarium Curiosum» (1726), πληροφορώντας τον αναγνώστη ότι ο σκοπός αυτής της πραγματείας, είναι να κυράσχει την περιέργεια για τις Αρχαιότητες της Βρετανίας», συνέχισε προσθέτοντας το σημαντικό προσόν ότι σπράσκει για μια έκθεση τόπων και πραγμάτων που εκθέτονται μαζί από έλεγχο κι όχι μωζαϊκά, χωρίς καμία διάκριση και προσοκλωση «τους κυρίους και τους υπόλοιπους σ' αυτή τη χώρα, να επιδοθούν σ' έρευνες αυτού του χαρακτήρα». Ο Stukeley σίγουρα περιηγήθηκε τη χώρα και επεξεργάστηκε τα εργαλεία του, του «Survey», αλλά από όσο γνωρίζουμε περιορίστηκε σε ανασκαφή ελάχιστης έκτασης.

Η Αρχαιολογική ανασκαφή πήρε να προχωρεί κάπως για πρώτη φορά, κατά τη διάρκεια του τελευταίου μισού του 19^{ου} αιώνα. Οι πρώτοι αρχαιόφιλοι, όπως είδαμε, πασιθόνονταν στους κλασσικούς τους για πληροφορίες σχετικές με τους αρχικούς κρητόνους τους, αλλά κυμαά αποφασιστική πρόοδος δεν έγινε, ώστε υπήλθε η αλλαγή αισθημάτων και τάσεων, που συμβολαζόταν απ' το Ρομαντικό κίνημα στη λογοτεχνία, και που προκάλεσε μια αλλαγή της στάσης απέναντι στα αρχαία υλικά ίχνη των βαρβαρικών κοινοτήτων. Κι ενώ τα μνημεία και τα μικροαντικείμενα των προϊστορικών χρόνων ήταν δυσδιάκριτα και ευκαταφρόνητα γιατί ήταν συμμορφωθέν με τα κλασσικά πρότυπα, τώρα πια αναζητούνταν ακριβώς γιατί ήταν κατασκευασμένα και τελειωμένα με χονδροειδή τρόπο. Την ανασκαφή τορικών τφομήτων, που ήταν εύκολο να εντοπιστούν και κατά πόσο πιθανότητα να κυράσσουν σχετικά άθικτα τμήματα, την αναλάμβαναν, με αυξανόμενο ρυθμό, σκεπτικείς όπως ο Fausset και ο Douglas στο Kent, ο Cunningham στο Wiltshire, και ο Boslase στο Cornwall. Χωρίς αμφιβολία, οι σκεπτικείς που έσκαψαν με χειρομάζι κατά τους δύο τελευταίους αιώνες (18^{ος} και 19^{ος}), προκάλεσαν μεγάλη καταπληροφία, και παρ' όλα που απ' τις σύγχρονες τυλοποιημένες μεθόδους αποκτήθηκε σχετικά λίγη γνώση, με την εκσκαφή ενός αξιοσημείωτου υλικού αντικειμένου, βοήθησαν να τεθούν τα θεμέλια της προϊστορικής αρχαιολογίας. Κάπως λιγότερο χρήσιμη στάθηκε η συλλογή τυχόνων τμημάτων που ήρθαν στο φως σε αυξανόμενες ποσότητες, καθώς η Βιομηχανική επανάσταση εξάλλωνε την εκμετάλλευση της. Η επίσκεψη της

οικονομικής ζωής, που έγινε ομιλητή για παράδειγμα, στη βελτίωση των δρόμων, στην κατασκευή καναλιών, και στις σύδρομοιες γειμιές, όπως επίσης και στην εκπαίδευση της γεωργίας για να θρέψει τον αυξανόμενο αστικό πληθυσμό, βοήθησε στο να φέρει σε φως αυξανόμενες ποσότητες αρχαιολογικών σε μια εποχή που οι άνθρωποι ήταν περισσότερο προσηλωμένοι από πριν να τις αναγνωρίσουν και να τις διαδώσουν.

Η πρόκληση των δημόσιων συλλογών έθεσε το πρόβλημα της τεκτονώσεως και επομένως της ταξινόμησης και είναι σημαντικό που το Σύστημα των τριών εποχών του C.J.Thomsen εκδόθηκε σ' έναν οδηγό (Leitraad til Nordisk Oldkyndighed, 1836), για τις εθνικές συλλογές της Κοπεγχάγης. Ακόμη, αν και αυτό το σύστημα σχεδιάστηκε για να εξυπηρετήσει ένα πρακτικό σκοπό, περιέχει μέσα του μια σπουδαία ιδέα, την ιδέα της προοδευτικής ανάπτυξης: η διαδοχική σειρά λίθος, χαλκός, σίδηρος, που είχε σκιαγραφηθεί παλιά απ' το Λευκήτσιο, συνόριζε μια προοδευτική βελτίωση της αποτελεσματικότητας της εργαλείων, και κατ' αυτό τον τρόπο μια αποτελεσματικότητα στον έλεγχο του φυσικού περιβάλλοντος. Σ' αυτή τη σύνδεση (δηλαδή σύνδεση ανάμεσα στα εργαλεία και την υποταγή της φύσης), είναι σημαντικό ο Sven Nilsson, που εσήγησε το ίδιο σχήμα στις συλλογές του Lund, μια ιδιαίτερη έμφαση στα στάδια της οικονομικής ανάπτυξης, στο έργο του «Skandinaviska Nordens Utveckling» (1838-43), διακρίνοντας πρωτόγονους (άγριους) που βιολογούνται στο κενό, βοσκούς που ζουν νομαδική ζωή, αλλά και πολιτισμένες κοινότητες που διακρίνονται για τη γνώση της γραφής, χρήση του νομισματικού και ένα σχετικά προχωρημένο καταμερισμό εργασίας, απ' την επίδραση ανθρώπων όπως ο Buffon (1707-88), ο Erasmus (1711-1802), και ο Laparek (1744-1829), μεταρρυθμιστικές ιδέες που εδώ και καιρό έχουν διαπεράσει τις βιολογικές σπουδές και αυτό που ο Nilsson έκανε, ήταν ότι τις εισήγαγε στο πεδίο του πολιτισμένου ανθρώπου.

Ακόμη, αν και είναι αλήθεια ότι η ιδέα της εξέλιξης ήταν διάχυτη αυτή την εποχή, τα συμπεράσματά της για την αρχαιότητα και την πρόωγη ιστορία του ανθρώπου παρέμεναν κλειστά. Ο Thomsen είχε επηρεαστεί ίσως απ' τις επαναστατικές ιδέες της εποχής του, αλλά δεν έκανε κάποιο υπαινιγμό για την αρχαιότητα του ανθρώπου και ικανοποιούνταν με το να καταγράφει μια ηλικία 3.000 χρόνων στη λίθινη εποχή της Δανίας. Ακόμη πιο αποκαλυπτική είναι η στάση που υιοθετήθηκε σε ανακαλύψεις που κάποιος ήμερος απαντών στο ερώτημα του «πότε θα ορίσουμε τώρα Παλαιολιθική εποχή». Κατά το μεγαλύτερο μέρος της αγνοήθηκαν, αλλά, όπου τους δόθηκε προσοχή, αυτό έγινε μόνο για να ερμηνευτούν αργότερα. Η ανακάλυψη απ' τον John Frere εργαλείων από πυρόλιθο σε κατάσταση που, όπως την περιέγραψε στα έργα του, «όπως μας δειλόνει ν' αναφερθούμε σε μια πολύ μακρινή, πράγματι, ακόμη πιο μακρινή από εκείνη του σημερινού κόσμου», δε βρήκε κιθά σύγχρονη ανταπόκριση. Οι ανακαλύψεις του Bouche de Perthes στην κοιλάδα του ποταμού Somme δεν έγιναν πιστευτές ή αγνοήθηκαν. Και οι πολύ πιστοποιημένες παρατηρήσεις που καταγράφησαν κατά τις ανασκαφές του MacEnery στο Cayen του Kent ήμεριαν παρατηρούμενες. Μια απ' τις πιο διδακτικές μορφές των ημερών του στάθηκε ο William Buckland (1784-1856), ο οποίος συνόδευσε τους σπουδαστές της γεωλογίας στην Οξφόρδη με τους κληρικούς του Westminster. Όταν κάποιος μελετήσει τα συμπεράσματα του έργου με τον τίτλο: Reliquiae Diluvianaes, ή «Παρατηρήσεις στα οργανικά κατάλοιπα που βρέθηκαν σε απτμίες, σχισμές και κατακλύσιμα χαλίκια, και σ' άλλα Γεωλογικά φαινόμενα που πιστοποιούν ότι έγινε ένας Πηγκόσμιος Κατακλυσμός» (1826), η ανάλυση αυτού του έργου για την Πλαστεόκαινη Γεωλογία στην τότε επισκοπή του Durham χάνει τη φαινομενική της παραδοξότητα. Ο Buckland ήταν πολύ καλός γεωλόγος για να χάσει τα ίχνη του πρωτόγονου

ανθρώπου, αλλά ήταν τελείως ανίκανος να τα αποδεχτεί χάριν της φαινομενικής τους αξίας, εφόσον στο έργο του «Γεωλογία και Ορυκτολογία ιδεομένης σε σχέση με τη φυσική θεολογία» (Geology and Mineralogy considered in relation to Natural Theology) (1836), μας πληροφορεί επίκρινα «για τη μεγάλη δυσκολία στο να συμβιβαστεί τις πρώιμες και εκτεταμένες περιόδους που έχουν προσδιοριστεί χρονικά με τις χαμένες ποικιλίες των ζώων σύμφωνα με τη δική μας χρονολογία». Γι' αυτό όταν ήρθε αντιμέτωπος με τα κατάλοιπα που ονομάζονται "Red Lady", απ' το Πλειστόκαινο υλικό που περιέχονταν στη σπηλιά Gosai στο Paveiland, στάθηκε ανίκανος να δεχτεί το γεγονός που βρίσκονταν μπροστά στα μάτια του, και βρήκε καταφύγιο στην ιδέα ότι η κηφή με τις ράβδους από φάντσια και τα βραχιόλια της και το κάλυμά της με κόκκινη όχρα (ochre- κίτρινοχρώμα), πρέπει να σχετιστεί με τα κατάλοιπα μιας βρετανικής εγκατάστασης (cave), η οποία δημιουργήθηκε εύκολα στο λόφο πάνω απ' τη σπηλιά. Ο αρχιμανδρίτης Buckland ήταν ένας πολύ ικανός άνθρωπος και ο πρωτόπóρος πιδόκος των τμηρών του στα Πλειστόκαινα Σπήλια, αλλά υπόκεινταν στις προκαταλήψεις της εποχής του.

Τελικά η αρχαιολογία μπόρεσε ν' αναπτυχθεί απ' την αρχαιοφιλία κι απ' τα θεωρητικά σχήματα για την όψιμη (secondary) προϊστορία μπόρεσαν να επαληθευτούν, σε διάφορα μέρη της Ευρώπης, - τελικά- οι Τρωικές εποχές και Thapsen. Μπόρεσαν δηλ. να προσυμμοιωθούν στην έκταση της χρονολογίας του αρχιεπισκόπου Usher, προσέπεσαν αρκετές εκατοντάδες χρόνια-αλλά κατηγορηματικά δεν υπήρχε καθόλου χώρος για τον Παλαιολιθικό άνθρωπο: χρειάστηκε να γίνει μια επινόηση στην αντίληψη των ανθρώπων όσον αφορά στη φύση και την αρχαιότητα του ανθρώπου σαν οργανισμό πριν να γεννηθεί η πρώιμη (primary) προϊστορία.

Μια τέτοια επινόηση συντελέστηκε με την έκδοση στα 1859 του έργου του Καρόλου Δαρβίνου «Η καταγωγή των ειδών» (The Origin of Species). Η ιδέα του μετασχηματισμού είχε γίνει της μόδας κατά τον προηγούμενο αιώνα αλλά μόνο όταν ο Δαρβίνος διατύπωσε τη συναφή και για πολλούς επατήμονες επαναστατική θεωρία του της φυσικής επιλογής, η εξέλιξη των ειδών έγινε αποδεκτή υπόθεση. Η σχέση της με την κατάσταση του ανθρώπου ήταν μια μαρτυρία στην έκταση που αποτελούσε πρόκληση στις παλιές δοξασίες. Σύμφωνα με τα λόγια του Huxley, η αποδοχή των απόψεων του Δαρβίνου καθιστούσε ουσιαστικές να «επεκταθεί μέσα από εποχές μακράς χρονικής διάρκειας, ο πιο ελευθεράζων υποθετικός υπολογισμός που έχει γίνει για την Αρχαιότητα του ανθρώπου». Το αποτέλεσμα, όσον αφορά απέναντί που δεν είχαν ενδοιασμούς για την καταδίκη των παλιών δοξασιών, ήταν πραγματικά εκπληκτικό. Τον ίδιο χρόνο οι γεωλόγοι Lyell και Preston μαζί με τον John Evans πραγματοποίησαν την πισθγνώστη επίσκεψη στην κοιλάδα του Somme, και επιστρέφοντας υποστήριξαν αρθροδύναστα ορισμένους παραμελημένους, προηγούμενος, ισχυρισμούς του Bucher de Roghes. Αργότερα, αναζητήθηκαν και βρέθηκαν οι σημειώσεις του MacEnery και πέντε χρόνια Επινάρχισαν οι ανασκαφές στα Caverns του Kent υπό την προστασία του Βρετανικού Συνδέσμου (British Association). Εν τω μεταξύ, στη Γαλλία, από αμύλια και έλλειψη σεβασμού για τη δουλειά του Teilhard στο Grotte γόρω στα 1828, υποφορίστηκε το έλλειμμα με μια αξιοσημείωτη σειρά ανασκαφών στις σπηλιές Dordogne που τις ανέλαβε και τις έφερε σε πέρας ο Lartet γόρω στα 1863-64. Σε μια απ' αυτές τις ευκαιρίες που αναζωογόνησαν την ιστορία κάθε επιστήμης, τα φαινομενικά χαμηλά επίπεδα στα οποία είχαν φτάσει οι Ελβετικές λίμνες κατά το χειμώνα του 1853-4, ενέτειναν παρά πολύ το ενδιαφέρον για την όψιμη προϊστορία της Ευρώπης, υποκαλύπτοντας για πρώτη φορά λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής των αγροτών της Νεολιθικής εποχής και της εποχής του Χαλκού. Το γεγονός αυτό κινδύνευσε θανάτο για το Sir John

Lubbock να γράφει τι «Προϊστορικοί χρόνοι» (Prehistoric times), μόνο έξι χρόνια μετά το βιβλίο του Δαρβίνου, και ακόμη να περιγράφει σ' αυτό τη βιολογική διακρίση ανάμεσα στην Παλαιολιθική και Νεολιθική εποχή, μια εικόνα της ταχύτητας με την οποία αναπτύχθηκε η προϊστορία, μφ' όσον οι απαγορεύσεις, που εμπόδιζαν τον Αρχιμανδρίτη Buckland να εκτιμήσει τα εμφανή συμπεράσματα των ανασκαφών του, σαφώς ήταν απ' την ορμή της βιολογικής επιστήμης.

Η τεράστια επέκταση στην πορεία της ανθρώπινης ιστορίας που υπονοούσαν με την ιδέα ότι ο άνθρωπος εξελίχθηκε από μερικά είδη ζώων, που δεν υπάρχουν πια, σε κάποια πολύ μακρινή εποχή, τόνισαν την ανάγκη της συγκέντρωσης απολιθωμάτων που να εξεξηγούν την πολιτιστική καθώς και τη βιολογική του ανάπτυξη, και δεν εκπλήρσσει το γεγονός πως, σύμφωνα με τις περιστάσεις, και οι δύο θα έπρεπε να επιτευχθούν με τους όρους της «μονογραμμικής» (unilinear) εξέλιξης. Η ανασκαφή των σπηλαίων του Dordogne επισπεύστηκε με τόσο ζήλο που, ήδη, ως το 1881, ο G. de Mortillet μπορούσε να παρουσιάσει στο έργο του «Το Προϊστορικό Μουσείο» (La Musée préhistorique) ένα πρωτότυπο σχήμα της κλασικής συνάχσις της Προϊστορίας της Γαλλίας, μια συνέχισή την οποία μπόρεσε να συμπληρώσει ο Abbe Breuil στα 1912. Η ώθηση για να συμπληρωθεί η αλυσίδα της εξελικτικής ανάπτυξης περιέλαβε επίσης και τα τελευταία στάδια της Ευρωπαϊκής προϊστορίας. Εδώ υπάρχει ακόμη μια βασική διαφορά, που πρέπει να σημειωθεί, σε ανθρώπους όπως ο Oscar Montelius, ο Sophus Muller και ο Joseph Dochelette, που ήταν ειδικώς ενημερωμένοι ως προς το ότι οι περιόδοι, τις οποίες διακρίνουν, κυρίως με βάση τις λεπτομερείς τυπολογικές μελέτες, ήταν έγκυρες μόνο για τις επαρχίες για τις οποίες τις είχαν επινοήσει. Η μεγαλύτερη χρονική διάρκεια και η μεγαλύτερη γεωγραφική έκταση των Παλαιολιθικών πολιτισμών και το γεγονός ότι μελετήθηκαν σε σχέση, και μερικές φορές σαν απλές προεκτάσεις της γεωλογίας και της παλαιοανθρωπολογίας, όλα αυτά συντέλεσαν στο να συσκοτίσουν το γεγονός ότι αυτοί οι πολιτισμοί, όχι λιγότερο από εκείνους των τελευταίων προϊστορικών χρόνων, υπήρξαν το προϊόν μάλλον της ανθρώπινης ιστορίας παρά της βιολογικής εξέλιξης.

Η εξάπλωση της προϊστορικής έρευνας απ' τη δύση στην κεντρική-ανατολική Ευρώπη, στην Αφρική και στην Ασία - και η οποία πάντως κατέστη δυνατή μόνο με τη δραστηριότητα των Γάλλων πρωτοπόρων - ήταν εκείνη που κατέστρεψε το κύρος που έφερε η εποχή εκείνη για την κλασική εξέλιξη.

Το σχήμα της μονογραμμικής εξέλιξης (unilinear sequence) άρχισε να καταρρέει ακόμη και για την Ύστερη Παλαιολιθική εποχή στην ίδια την Ευρώπη, και ήταν το 1916 που ο Hugo Obermaier αναγνώριζε στο βιβλίο του «El Hombre Fossils» την ύπαρξη δύο σύγχρονων παραδόσεων. Η Πρώτη Παλαιολιθική εξέλιξη υπήρξε πιο φαιαία σχεδιασμένη και ακόμη πιο τριπτή. Ήδη μέχρι το 1928 η Dnie. Gaidl, βάσει της εμπειρίας της στην Πολωνία και στο Κοσσυφοστάν, μπόρεσε να υποδείξει ότι η ταξινόμηση του de Mortillet κατέγραφε απλώς «τη σειρά της ύψιξης στη Δύση μιας σειράς πολιτισμών, καθέννας απ' τους οποίους γεννήθηκε και ανέλωσε το μεγαλύτερο μέρος της ύπαρξής του κάπου αλλού». Η μεγάλη αναζητήση εξαπλώθηκε στη Δυτική Ασία, στη Βόρεια Αφρική, κεντρική Ευρώπη και Νότια Ρωσία: οι πιο περίεργοι είσοδοι πολιτισμού θεωρούνταν οι πολιτισμοί της λεπίδας (blade) και της «γλυφίδας» (huft) της Ύστερης Πλειστόκαινης και το πιο βέβαιο είναι ότι η ιστορία τους δεν θα μπορούσε να εξηγηθεί με όρους μιας οποιασδήποτε απλής γραμμής ανάπτυξης.

Στην περίπτωση των τελευταίων σταδίων της προϊστορίας που αναφέρονται, σ' ένα μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, σε εγκατεστημένες ομάδες ανθρώπων που βασίζονται στη γεωργία, η περιφερειακή ισχύς των τοπικών εξελίξεων ανεγνωρίστηκε απ' την αρχή απ' τους πρωτοπόρους Ευρωπαϊκούς λογιστές. Ακόμη κι

είναι η άμεση ανάγκη σχεδόν αλοκάχηματικά, όπως προέβλεπαν να δοθεί, σ' αυτή το στόχο, στην καθυστέρηση των περιόδων: μόνο στη δεύτερη και τρίτη δεκαετία του αιώνα μας (20^{ος}) καταβλήθηκε μεγάλη προσπάθεια να διακριθούν πολιτιστικές ομάδοποιήσεις. Απ' αυτή την άποψη ο Gustaf Kossinna (1858-1931) ήταν πρωιοπόρος, γιατί, εν και μεγάλο μέρος της δουλειάς του υπήρξε άκρως κριτικός και επιβεβαιώθηκε ως μια απασχόληση με το Νορδικισμό (Nordicism), κατέστησε τουλάχιστον φανερό το ενδιαφέρον του για τους λαούς περισσότερο απ' όσα για τις πολλές περιόδους της προϊστορίας, καθώς επίσης, και με τη χρήση της κατανομής που έκανε, σχεδίασε χάρτες που εξηγούσαν τη δυνατότητα μελέτης της προϊστορικής εγκατάστασης. Η έκδοσή στα 1925 του βιβλίου του V Gordon Childs "Η Ανατολή του Ευρωπαϊκού πολιτισμού" (The Dawn of European Civilization) κατέδειξε τις δυνατότητες της καινούργιας προσέγγισης, αφού οι πετυχημένες εκδόσεις του αντανακλούν την πρόοδό της κατά τη διάρκεια των ετών ανάμεσα στους δύο παγκοσμίους πολέμους.

Ενώ η ταχεία, θα μπορούσε να πει κανείς, εντυπωσιακή πρόοδος που συντελέστηκε στα χρόνια αμέσως μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, στην τεκμηρίωση της αρχαιότητας της εγκατεστημένης, μόνιμης, σε κύκλιο τόκο, ζωής του ανθρώπου, κι ακόμη του πολιτισμού «με γραφή» στην Αίγυπτο και τη Δυτική Ασία, είχε καταστήσει προφανές ότι οι τελευταίοι προϊστορικοί πολιτισμοί της Ευρώπης αναπτύχθηκαν δεύτερη κατά σειρά, σχετικά πρόσφατες αναπτύξεις σ' ένα πεδίο, το οποίο τότε ήταν περιθωριακό και οπισθοδρομικό, συντέλεσαν στο να μπορέσει ο Childs να δείξει ότι πολλές απ' τις πρωτοποριακές εξελίξεις που χρονολογούνταν στο «Dawn» - όπως η εξάπλωση της γεωργίας και της μεταλλοιργίας - υπήρξαν το προϊόν ωθήσεων που προέρχονταν απ' τα κέντρα του αρχαίου πολιτισμού.

Η προϊστορική αρχαιολογία που αναπτύχθηκε στην Ευρώπη έχει πραγματικά πάψει ν' αποτελεί ειδικευμένο μονοπώλιο. Όπως τόσα άλλα πράγματα αξίας, έχει μεταφερθεί απ' την Ευρώπη στον υπόλοιπο κόσμο. Ένα ακριβέστατο της επέκτασης του πεδίου έρευνας αποτελεί, χωρίς αμφιβολία, η επιβεβαιωμένη αναγνώριση ότι η Ευρωπαϊκή προϊστορία, όπως και η προϊστορία κάθε άλλου μέρους του κόσμου, είναι στενή τοπικά. Αυτό έγινε για ωφέλιμο όλων, επέτρεψε στους Ευρωπαίους να δουν την προϊστορία τους προοπτικά και ανοίγει το δρόμο στην προσδοκία μιας πραγματικής παγκόσμιας προϊστορίας. Έχει γίνει ήδη μεγάλος δρόμος ως προς την αντίληψη αυτή, πρώτα χάρη στις πολλές και μακροχρόνιες δραστηριότητες των δυτικών λογίων - Αμερικανών καθώς και Ευρωπαίων - που είτε στη χώρα τους είτε στα ερευνητικά κέντρα τους είτε στις έρευνες πεδίου και τελευταία, - και αυτό είναι και το πιο ενθαρρυντικό -, στις καθημερινές δραστηριότητες των υτόπιων αρχαιολόγων εργάζονται με εντατικούς ρυθμούς. Η Ευρώπη διεκδικεί, ίσως ακόμη, την υπεροχή στη μελέτη των ανωτέρων πολιτισμών των κρητών, αλλά για τις πρωιμότερες φάσεις στην εξέλιξη του ανθρώπου και του πολιτισμού του, η αποφασιστική μαρτυρία είναι πιθανότερο να έλθει απ' την ευρεία περιοχή που εκτείνεται απ' την Αφρική ως την Κίνα και την Ιάβια. Ακόμη, στα εδάφη ανάμεσα στο Νεόλο και τον Οξο(Οχus) μάχουμε για τη ζωτική μαρτυρία που αφορά στην προέλευση και γένεση της γεωργίας και των αρχαιότερων πολιτισμών στον κόσμο οι επιδόσεις των οποίων, όπως έχουμε ήδη σημειώσει, ήταν ακαθόλητες για εξελίξεις «κλασικά» της όψιμης Ευρωπαϊκής προϊστορίας, και επίσης συνεισέφεραν στη γένεση του κλασσικού πολιτισμού. Έχουμε γνωρίσει ήδη αρκετά με τα μέσα της αρχαιολογίας για τη προέλευση των Εσχαρασιτών πολιτισμών της Ιάβιας και της Κίνας, απ' τους οποίους ο δεύτερος επηρέασε με τη σειρά του εκτεταμένες περιοχές της Νοτιοανατολικής Ασίας και την περιοχή δυτικά του Ειρηνικού. Οχι λιγότερο σημαντική για τους σημερινούς τους κατοίκους είναι η προϊστορία μερικών χωρών, οι οποίες απ' την άποψη της

παγκόσμιας ιστορίας υπήρξαν σχετικά «μη παραμορφωτές», όπως η Μελιανεσία(Μελανεσία), η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία. Ανεξάρτητα απ' αυτά, τμήμα Κόσμου, θέτοντας προβλήματα μεγάλης θεακητικής σπουδαιότητας και ενδιαφέροντος, ανάμεσα στα οποία : τον αρχικό απεικισμό απ' τους κινήτους της Αίθινας εποχής, τις απαρχές της γεωργίας στο Νέο Κόσμο και την ανατολή των πολιτισμών στην Κεντρική Αμερική. Και τις μετακινήσεις των Εσκιμώων ανάμεσα στην Αλάσκα και το Greenland, για να μην αναφέρο τις σχέσεις τους με τους Ινδιάνους και τους λαούς της Βορειοανατολικής Σιβηρίας.

Με την πάροδο του χρόνου και μ' αυτή τη μεγάλη επέκταση στο γεωγραφικό πεδίο, που σήμερα αγκαλιάζει σχεδόν ολόκληρο τον κόσμο, έχει δημιουργηθεί ένα αυξανόμενο βάθος, μια ανάγκη ενημέρωσης σε ενδιαφέροντα προβλήματα για τους ειδικούς, σε κλίμακα γνώσεων. Ενώ, μέχρι τελευταία, η προϊστορική αρχαιολογία ήταν στην ουσία ένας κλάδος της μουσειολογίας, μια φτωχή συγγενής της αρχαιοδιφίας, που ασχολούνταν με την ταξινόμηση επιπέδων μνημείων και με αποκρυσταλλωμένα μικροτεχνήματα(bone-artes), σήμερα, όσο ποτέ άλλοτε, αναγνωρίζεται πλατιά σαν κλειδί στην κατανόηση της προϊστορίας, σαν βοήθεια στην οικονομική ιστορία, σαν αυτοτελές και ολοκληρωμένο μέρος της Διακλαδικής έρευνας, και σαν ένας σημαντικός συνεργάτης της ανθρωπολογίας με την ευρύτερη έννοια. Ο σύγχρονος προϊστοριολόγος προσεγγίζει το αντικείμενό του με το πνεύμα ενός οικολόγου, εννοώντας ότι τάνει να μελετά τις προϊστορικές κοινότητες σαν σύνολα, να παρατηρεί την αλληλεπίδραση(interaction:ανύδραση) των δραστηριοτήτων τους και των εργαλείων τους, και μεταξύ τους, και προς τις κατοικίες που τους περιβάλλουν καθώς και προς την γλωβίδα και την πανίδα του φυσικού τους περιβάλλοντος, και να το κάνει αυτό λαμβάνοντας υπ' όψη το τότε χρονικό πλαίσιο και δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις αιτίες που βρίσκονται πίσω απ' τις αλλαγές, οι οποίες όλες μαζί αποτελούν την προϊστορία.

Βέβαια, αν και οι στόχοι της προϊστορίας έχουν γίνει φιλόδοξοι, παραμένει γεγονός ότι, στην έκταση που μπορούν να πραγματοποιηθούν με τα μέσα της αρχαιολογίας, βασιζονται στο γεγονός πως χρειάζεται να καλυφθούν απ' την ανασκαφή. Ο προϊστοριολόγος, όπως ο ντετέκτιβ, ασχολείται με απιά, ορατά ίχνη. Πρέπει να καθορίσει, και πρώτα απ' όλα να επιλέξει το χώρο του, παίρνοντας υπ' όψη του τη φύση του προβλήματος που πρέπει να λυθεί καθώς και τη φυσική κατάσταση της αρχικής μαρτυρίας, και μετά, με τις ίδιες τοποθετήσεις συνεχώς στο μυαλό του, πρέπει ν' αποσπάσει την πληροφορία που χρειάζεται με επιδέξια ανασκαφή και με αναφορά στα υλικά δεδομένα απ' όλες τις επιστημονικές πηγές απ' τις οποίες μπορεί να ζητήσει βοήθεια, κι όχι μόνο απ' όσες σχετίζονται με τη χρονολογία των ευρημάτων του. Πριν προχωρήσουμε να δούμε πώς ο προϊστοριολόγος προσπαθεί ν' ανακάλυψει την προϊστορία και γιατί είναι σημαντικό το ότι θα μπορούσε να διαλυκάνει προβλήματα, είναι σκόπιμο να εξετάσουμε αυτά τα πολύ φυσικά, ακόμη, άκρως αναγκαία ζητήματα.